

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

**Η Ελληνική Επανάσταση στην Εποχή των Επαναστάσεων (1776-1848)
Επαναξιολογήσεις και Συγκρίσεις**

Διεθνές Συνέδριο, Αθήνα, 12-13 Μαρτίου 2021

Περίληψεις:

Bell, David A., Princeton University, *Από τη Φιλαδέλφεια στην Αθήνα: Γιατί οι επαναστάσεις εμφανίζονται κατά κύματα*

Η ανακοίνωση θα προσφέρει μια γενική θεωρία του πώς οι επαναστάσεις σε μια χώρα μπορούν να συσχετιστούν με επαναστάσεις σε άλλες, με βάση παραδείγματα από ολόκληρο το φάσμα της «εποχής των επαναστάσεων», συμπεριλαμβανομένης φυσικά και της Ελληνικής Επανάστασης. Θα υποστηριχθεί πως οι συσχετισμοί τους μπορούν να κατηγοριοποιηθούν γενικώς με τρεις τρόπους. Πρώτον, υπάρχουν *δομικές σχέσεις*: όμοιες δομικές εντάσεις και συγκρούσεις οδηγούν στην επαναστατική έκβαση σε διαφορετικές χώρες. Οι εντάσεις και συγκρούσεις μπορούν να συμπεριλαμβάνουν την άνοδο νέων κοινωνικών σχηματισμών και νέων πολιτισμικών πρακτικών, καθώς και την αποδυνάμωση της αυτοκρατορικής αρχής (ενδεικτική μπορεί να είναι η σύγκριση, για παράδειγμα, των εξελίξεων στην Ισπανική και την Οθωμανική Αυτοκρατορία). Δεύτερον, υπάρχουν *σχέσεις μετάδοσης*: επαναστατικές ιδέες και στελέχη από μια χώρα προκαλούν επαναστατικά ξεσπάσματα σε μια άλλη. Τέλος, υπάρχουν *σχέσεις διαταραχής*: η επανάσταση σε μια χώρα επιφέρει σοβαρές αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις στην οικονομία ή την πολιτική μιας άλλης, καθιστώντας την επανάσταση πιο πιθανή εκεί (μια κλασική περίπτωση εδώ θα ήταν πώς η Γαλλική Επανάσταση οδήγησε στη ναπολεόντεια εισβολή στην Ισπανία, διαταράσσοντας την ισπανική εξουσία στις αμερικανικές της κτήσεις).

Βλαχόπουλος, Σπύρος, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Το όραμα των επαναστατημένων Ελλήνων για ένα δημοκρατικό και φιλελεύθερο κράτος: Τα Συντάγματα του Αγώνα και τα πρώτα μετεπαναστατικά Συντάγματα*

Οι Έλληνες, από την αρχή της Επανάστασης, θεώρησαν ότι δεν μπορεί να υπάρξει Κράτος χωρίς Σύνταγμα. Το Σύνταγμα αποτελούσε, δηλαδή, συστατικό στοιχείο της ανεξαρτησίας του επαναστατημένου Έθνους. Η πρώτη περίοδος της ελληνικής συνταγματικής ιστορίας αρχίζει με τα «Συντάγματα του Αγώνα», τα Συντάγματα δηλαδή της Επιδάουρου (1822), του Άστρους (1823) και της Τροιζήνας (1827). Πρόκειται για φιλελεύθερα και δημοκρατικά Συντάγματα, που όμως δεν εφαρμόστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην πράξη λόγω των πολεμικών συνθηκών. Μετά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας, το Σύνταγμα του 1844 σηματοδοτεί το πέρασμα στη συνταγματική μοναρχία, ενώ με την καθιέρωση της καθολικότητας της ψήφου η Ελλάδα εντάσσεται στη συνταγματική πρωτοπορία της εποχής. Η κορυφαία πάντως στιγμή είναι η μετάβαση από τη συνταγματική μοναρχία στη βασιλευόμενη δημοκρατία με το Σύνταγμα του 1864, το οποίο καθιερώνει ως κυρίαρχο πολιτειακό όργανο τον λαό.

Γιακωβάκη, Νάσια, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Πότε ακριβώς άρχισε η Ελληνική Επανάσταση; Η Φιλική Εταιρεία ως μέρος της επαναστατικής πράξης κατά το έτος 1820*

Η ανακοίνωση ασχολείται με το ζήτημα των επαναστατικών απαρχών. Επανεξετάζει το έτος 1820 από την

άποψη των διεθνών εξελίξεων τόσο στη μετανεπολεόντεια Ευρώπη όσο και την Οθωμανική Αυτοκρατορία και συζητά παράλληλα τις δραστηριότητες της ηγεσίας της Φιλικής Εταιρείας (στην Ιταλία, την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ειδικά στη Ρωσία). Με άλλα λόγια, επιχειρεί να τοποθετήσει την εσωτερική ιστορία της ελληνικής μυστικής εταιρείας στο πλαίσιο του «πρώτου κύματος» των μετά-Βιέννης επαναστάσεων του 1820. Ο αντίκτυπος των επαναστατικών εξεγέρσεων ή δραστηριοτήτων στις μεσογειακές (και άλλες) περιοχές θα εξεταστεί εκ νέου, λαμβάνοντας υπ' όψη τις δυναμικές μιας διεθνούς τάξης σε μετασχηματισμό.

Clark, Christopher, University of Cambridge, **Αλιπράντης, Χρήστος**, μεταδιδακτορικός Ερευνητής Max Weber, Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο, *Η Ελλάδα και οι Επαναστάσεις του 1848: Άμεσες ανταποκρίσεις και λανθάνουσες συνάψεις*

Ο συνδυασμός της έντασης και της γεωγραφικής τους έκτασης, κατέστησε τις Επαναστάσεις του 1848 μοναδικές —τουλάχιστον στην ευρωπαϊκή ιστορία. Το 1848, παράλληλες πολιτικές ταραχές ξέσπασαν από άκρη σε άκρη σε ολόκληρη την ήπειρο. Οι επαναστάσεις περιλάμβαναν ένα πανόραμα από χαρισματικούς παράγοντες. Για τους πολιτικά σκεπτόμενους Ευρωπαίους, το 1848 ήταν μια καθολική στιγμή κοινής εμπειρίας. Τους μετέτρεψε όλους σε σύγχρονους μεταξύ τους, σηματοδοτώντάς τους με μηνύματα που θα διαρκούσαν όσο και η ίδια η ζωή. Αυτές οι επαναστάσεις βιώθηκαν ως ευρωπαϊκές αναταραχές αλλά, όπως έχει καταδείξει ο Axel Köpfer, απέκτησαν εθνική χροιά εκ των υστέρων. Οι ιστορικοί και οι μνημονικοί διαχειριστές των ευρωπαϊκών εθνών τις ενσωμάτωσαν σε συγκεκριμένες εθνικές τελεολογίες και εξαρτημένες πορείες εξέλιξης. Για παράδειγμα, η υποτιθέμενη αποτυχία των Γερμανικών Επαναστάσεων απορροφήθηκε από το εθνικό αφήγημα, γνωστό ως Sonderweg (ξεχωριστός δρόμος). Υπήρξαν τρεις φάσεις στα γεγονότα του 1848. Τον Φεβρουάριο και Μάρτιο, οι αναταραχές εξαπλώθηκαν σαν πυρκαγιά ανά την ήπειρο, ορμώντας από πόλη σε πόλη και ανάβοντας πολυάριθμες νέες εστίες σε κωμοπόλεις και χωριά ανάμεσά τους. Τον Μάιο, ριζοσπαστικοί διαδηλωτές επιχειρούσαν να επιτεθούν και να ανατρέψουν την Εθνοσυνέλευση που είχε συγκροτήσει η Φεβρουαριανή Επανάσταση στο Παρίσι, ενώ στη Βιέννη Αυστριακοί δημοκράτες διαμαρτύρονταν ενάντια στην καθυστέρηση της φιλελεύθερης μεταρρύθμισης και ίδρυναν μια Επιτροπή Δημόσιας Σωτηρίας. Τον Ιούνιο, εκδηλώθηκαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των φιλελεύθερων ηγετών και του ριζοσπαστικού πλήθους στους δρόμους των μεγαλύτερων πόλεων της Πρωσίας και της Γαλλίας. Στο Παρίσι, αυτές κατέληξαν στην ωμότητα και την αιματοχυσία των Ημερών του Ιουνίου. Το φθινόπωρο παρείχε μια πιο σύνθετη εικόνα: η αντεπανάσταση εκτυλισσόταν στο Βερολίνο, την Πράγα, το Βασίλειο της Νάπολης και τη Βιέννη. Τα κοινοβούλια έκλεισαν, τα στρατεύματα επέστρεψαν μαζικά στους δρόμους, οι επαναστάτες συλλαμβάνονταν και καταδικάζονταν. Αλλά ταυτοχρόνως μια δεύτερη φάση, μια ριζοσπαστική εξέγερση στην οποία επικρατούσαν δημοκράτες και σοσιαλιστές διαφορετικών τάσεων ξέσπασε στα νότια Γερμανικά κράτη, στη δυτική και νότια Γαλλία και τη Ρώμη. Σύντομα ωστόσο, πρωσικά, γαλλικά, αυστριακά και ρωσικά στρατεύματα κατέστειλαν τις εξεγέρσεις. Μέχρι το τέλος του καλοκαιριού 1849, οι επαναστάσεις είχαν σε μεγάλο βαθμό φτάσει στο τέλος τους. Οι ριζοσπαστικοί και φιλελεύθεροι ήταν εντυπωσιακά επιτυχείς στη δημιουργία διεθνικών δικτύων, αλλά τα δίκτυα αυτά ήταν οριζόντια: τους έλειπαν οι κάθετες δομές και οι πόροι που προϋποθέτει η άσκηση αποφασιστικής ισχύος. Η αντεπανάσταση, αντιθέτως, αντλούσε από τους συνδυασμένους πόρους στρατών των οποίων η αφοσίωση στις παραδοσιακές δυνάμεις δεν είχε ποτέ αμφισβητηθεί σοβαρά.

Davis, John, University of Connecticut, *Η Ελλάδα και οι Φιλελεύθερες Επαναστάσεις του 1820-1823 στη Νότια Ευρώπη*

Αυτή η ανακοίνωση θα εξετάσει γιατί η λαϊκή και πανευρωπαϊκή υποστήριξη των φιλελεύθερων επαναστάσεων των ετών 1820-1823 στην Πορτογαλία και την Ισπανία, των 1820-1821 στην Ιταλία και του Ελληνικού Αγώνα για την Ανεξαρτησία (1821-1829) έχει γίνει πρόσφατα αντικείμενο σημαντικής νέας έρευνας, με ιδιαίτερη έμφαση στους τρόπους με τους οποίους αυτά τα χειραφετητικά εγχειρήματα αναδιαμόρφωσαν τις βρετανικές εθνικές ταυτότητες στη μετα-ναπολεόντεια περίοδο των ευρωπαϊκών φιλελεύθερων επαναστάσεων.

Dixon, Simon, University College London, *Η Ρωσία και η Ελλάδα στην Εποχή των Επαναστάσεων*

Μέχρι το 1821, οι Έλληνες είχαν εξαπλωθεί προς τον Βορρά εντός της τσαρικής αυτοκρατορίας

ποικιλοτρόπως: διά μέσου ομάδων ναυτών και κουρσάρων της Μαύρης Θάλασσας· μέσω εκπαιδευτικών ιδρυμάτων διασκορπισμένων ανά τη Νέα Ρωσία και πέρα από αυτήν· διά μέσου εμπορικών δικτύων με επίκεντρό τους την Οδησό (που πήρε το όνομά της από τον Οδυσσέα το 1794)· και πιο ανεπαίσθητα στο ρωσικό πολιτικό φαντασιακό, εμποτισμένο, όπως και η ίδια η πόλη, από το «Ελληνικό Σχέδιο» της Αικατερίνης Β'. Το 1821, πολλοί Ρώσοι στράφηκαν προς τον Νότο για να διαδραματίσουν έναν αντίστοιχα καλειδοσκοπικό ρόλο στην Ελληνική Επανάσταση: ορισμένοι ακολούθησαν τον απελευθερωτικό στρατό του Αλέξανδρου Υψηλάντη στην πορεία του μέσα από την Μολδαβία και τη Βλαχία· άλλοι συντόνισαν επιχειρήσεις ανθρωπιστικής αρωγής για Έλληνες πρόσφυγες· ακόμη περισσότεροι επεδίωξαν την υλοποίηση φιλελληνικών ονείρων. Αλλά θα ήταν στις τρεις ακόλουθες δεκαετίες, μετά το 1821, που η σχέση μεταξύ Ελλάδας και Ρωσίας θα βρισκόταν στην πιο σύνθετη και σημαίνουσα φάση της. Μολονότι ανήσυχη λόγω των επαναστατικών αμφισβητήσεων της παλινорθωμένης Μοναρχίας, που εκπροσωπήθηκαν στη Ρωσία από το κίνημα των Δεκεμβριστών (ένα λιγότερο επιτυχημένο ανάλογο της Φιλικής Εταιρείας), η ρωσική απολυταρχία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξασφάλιση της διεθνούς σταθερότητας του αναδυόμενου ελληνικού κράτους και στην εδραίωση της εσωτερικής εκκλησιαστικής του αρχής. Και οι δύο αυτές κινήσεις έγιναν στο πλαίσιο μιας αμοιβαίας δέσμευσης προς την οικουμενική Ορθοδοξία. Ωστόσο, η μετάφραση αυτής της δέσμευσης σε άμεσα συμβατούς θεσμικούς όρους αποδείχθηκε μια δοκιμασία πέραν των διπλωματικών και διανοητικών πόρων των δύο κυβερνήσεων, και των δύο εθνικών εκκλησιών.

Ευθυμίου, Μαρία, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Εσωτερικές Διαμάχες και Εμφύλιες Συγκρούσεις στη Σερβική και την Ελληνική Επανάσταση: Μια συγκριτική προσέγγιση*

Στην Επανάσταση του 1821 μετέσχαν άτομα και ομάδες που, πριν από αυτήν, είχαν εξέχουσα θέση στις επαρχίες τους λειτουργώντας ως διοικητική 'γέφυρα' ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τους υπηκόους της. Τέτοιοι ήσαν οι αρματολοί των βουνών της Ρούμελης, οι προύχοντες της Πελοποννήσου και άλλων περιοχών, καθώς και το ιερατείο της Χριστιανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Μέλη της Φιλικής Εταιρείας, πολλοί εξ αυτών, πρωτοστάτησαν στην έκρηξη και διεξαγωγή της Επανάστασης προσαρμοζόμενοι, κάθε φορά, στις προκύπτουσες συγκυρίες και πολιτικές εξελίξεις ώστε να διατηρήσουν το κύρος και τη δύναμή τους. Αντίστοιχες πραγματικότητες της Σερβικής Επανάστασης (1804) βοηθούν στην καλύτερη αποκωδικοποίηση της ελληνικής περίπτωσης.

Heppner, Harald, University of Graz, *Η Σερβική, Ελληνική και Ρουμανική Επανάσταση σε σύγκριση*

Οι επαναστάσεις είναι εξαιρετικά γεγονότα του παρελθόντος: αλλάζουν την κατεύθυνση της εξέλιξης και δημιουργούν εναλλακτικούς συνδυασμούς για το μέλλον. Μερικοί από τους σύγχρονους τους συμμετέχουν σε επαναστατικές δραστηριότητες, άλλοι παίζουν τον ρόλο των παρατηρητών ή προτιμούν να παραμείνουν στο αντίπαλο στρατόπεδο. Παρακολουθώντας την κατάσταση που επικράτησε μεταξύ των Σέρβων, των Ελλήνων και των Ρουμάνων κατά τον πρώιμο 19ο αιώνα, πρέπει να αναλύσουμε τις προϋποθέσεις των επαναστατικών τους προσπαθειών, τη δεξαμενή των διαθέσιμων ανθρώπινων πόρων, και τα διαφορετικά κίνητρα (υπέρ και κατά της εξέγερσης), τη δομή των επαναστατικών διαδικασιών, καθώς και τα αποτελέσματά τους εκ των υστέρων. Συγκρίνοντας αυτές τις τρεις περιπτώσεις στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μπορούμε να παρατηρήσουμε ομοιότητες (την αντίθεση στην οθωμανική εξουσία, ένα μέρος της ίδιας εθνοτικής ομάδας πέραν του δικού τους ορίζοντα ζωής, ενδιαφέρον να βρεθεί βοήθεια από έξω, κοινή Ορθόδοξη κληρονομιά), αλλά και διαφορές (αρχική θέση ως προς την κοινωνιολογική και πολιτική δομή, αντιλήψεις, αποτελέσματα). Μια ειδική παράμετρος αφορά στο ερώτημα, ποια ήταν εν τέλει πιο συναφής —η δικαστική, η οικονομική ή η πνευματική συνέπεια της επανάστασης στην οργάνωση του μέλλοντος.

Picak, Sükrü, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ερευνητής στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών του Ελληνικού Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (FORTH), *Η δεκαετία πριν την Ελληνική Επανάσταση: Μια μαύρη τρύπα στην οθωμανική ιστορία*

Ένα θέμα που ξεχωρίζει ως κεντρικό σε όλα τα έγγραφα που παρήγαγε το Οθωμανικό κράτος κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης είναι οι ανεπιτυχείς προσπάθειες της Υψηλής Πύλης να κινητοποιήσει μουσουλμάνους Αλβανούς προύχοντες και πολεμάρχους ενάντια στους Έλληνες επαναστάτες. Η πληθώρα των εγγράφων οφείλεται στο γεγονός ότι το Οθωμανικό κράτος στην ουσία δεν διέθετε στρατό, ούτε και

αρκετά μέσα για να τον συγκροτήσει, και βρισκόταν κυριολεκτικά στο έλεος των Αλβανών πολεμάρχων και μισθοφόρων για την καταστολή της ελληνικής εξέγερσης μέχρι την έλευση των αιγυπτιακών δυνάμεων το 1825. Για να κατανοήσουμε τι είχε συμβεί στον οθωμανικό στρατό και τις επακόλουθες εξελίξεις κατά την Ελληνική Επανάσταση, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε την προηγούμενη δεκαετία. Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου (Μάιος 1812) και η αναθεωρημένη μη-επιθετική αυτοκρατορική ατζέντα στην μεταναπολεόντεια τάξη πραγμάτων επέφεραν τις ευνοϊκές συνθήκες για μια ορισμένη κλειστή ομάδα στην Υψηλή Πύλη ώστε να διαχειριστεί τις εσωτερικές της υποθέσεις και να εξουδετερώσει τους επαρχιώτες προύχοντες (*αγιάνηδες*), χωρίς την υποστήριξη των οποίων το κεντρικό οθωμανικό κράτος δεν μπορούσε να συγκροτήσει στρατό ούτε και να συγκεντρώσει φόρους από τον ρωσο-οθωμανικό πόλεμο των 1768-1774 και έπειτα. Οι *αγιάνηδες* είχαν διαμορφώσει σχεδόν αυτόνομα κρατίδια για τους ίδιους και ιδίως κατά τον ρωσικό πόλεμο 1806-1812, απέκτησαν περισσότερη ανεξαρτησία από ποτέ άλλοτε, ανταποκρινόμενοι ολοένα λιγότερο προς τα αιτήματα της Υψηλής Πύλης. Έτσι, τον Φεβρουάριο 1813, η Υψηλή Πύλη ανακοίνωσε επίσημα και ξεκίνησε ένα στρατιωτικό και διοικητικό σχέδιο για να ανακτήσει τον έλεγχο των επαρχιών. Αυτό που ακολούθησε ήταν ένας εμφύλιος πόλεμος μεταξύ του κεντρικού οθωμανικού κράτους και μιας πληθώρας επαρχιακών προυχόντων. Τα επίσημα οθωμανικά έγγραφα και χρονικά μας επιτρέπουν να ανιχνεύσουμε δεκάδες αστικών και αγροτικών εξεγέρσεων, των οποίων ηγούνταν επαρχιακοί προύχοντες ανά την αυτοκρατορία, από την Υεμένη έως την Βλαχία και από την Καυκασία έως τη Σερβία, ενάντια στις παραβιάσεις της Υψηλής Πύλης. Ο τελευταίος από αυτούς τους προύχοντες ήταν ο Αλή Πασάς Τεπελενλής στα Ιωάννινα, που οδήγησε τους Τόσκηδες, Λιάπηδες και Τσάμηδες Αλβανούς σε εξέγερση το 1820. Ως συνέπεια αυτής της διαδικασίας «*απο-αγιανοποίησης*» μεγάλα τμήματα της αυτοκρατορίας καταστράφηκαν και η Υψηλή Πύλη εξάντλησε τα αποθέματά της σε στρατιωτικό ανθρώπινο δυναμικό. Το άρθρο θα εξετάσει την αλυσίδα εξεγέρσεων ανά την Οθωμανική Αυτοκρατορία και θα πραγματευτεί την επιρροή τους στην Ελληνική Επανάσταση.

Jourdan, Annie, University of Amsterdam, *Η Ευρώπη και οι Επαναστάσεις του 1776-1848*

Το άρθρο θα εστιάζει στη Γαλλική Επανάσταση και τις επαναστάσεις που την ακολούθησαν στην Ολλανδία, την Ελβετία και την Ιταλία (1789-1799). Θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί πώς κάθε επανάσταση είχε τα δικά της χαρακτηριστικά και δεν επηρεάστηκε απαραίτητα από τη Γαλλία, μολονότι ήταν η σημαντικότερη ευρωπαϊκή χώρα της περιόδου και διέθετε έναν πολύ ισχυρό στρατό. Θα υπάρξει αναφορά σε αυτές τις επαναστάσεις και τις διακυμάνσεις τους, προτού επικεντρωθούμε στην ειρωνεία της τύχης που χαρακτήρισε τη δεκαετία του 1820, όταν παλαιοί και νέοι πατριώτες λιποτάκτησαν από τις (αντίστοιχες) εθνικές τους Παλινορθώσεις και στρατολογήθηκαν εθελοντικά σε ξένες λεγεώνες, αποπλέοντας από βελγικά λιμάνια για να ελευθερώσουν άλλους λαούς —στην Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Ανάμεσά τους, ήταν και πολλοί από τους στρατιώτες του Ναπολέοντα! Έτσι, αυτό που κατέληξε ως φιάσκο στη Γαλλία μετά την Πρώτη Αυτοκρατορία, ενέπνευσε άλλους λαούς να ξεσηκωθούν ενάντια στους τυράννους τους και ορισμένοι εξ αυτών κατάφεραν να ξεφορτωθούν αυτούς τους τυράννους, σε μέρη τόσο μακρινά όσο η Νότια Αμερική —ή η Ελλάδα.

Καρακατσούλη, Άννα, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Διεθνικότητα και κοσμοπολιτισμός κατά τη δεκαετία του 1820: Ο Φιλελληνισμός στη δημόσια σφαίρα*

Η ιστορία του Φιλελληνισμού έχει ειπωθεί πολλές φορές, τις περισσότερες από αποκλειστικά εθνική σκοπιά. Οι Βρετανοί, Γάλλοι, Γερμανοί ή Αμερικανοί εθελοντές στην ελληνικό Αγώνα εξετάζονται συνήθως ως ανεξάρτητοι δρώντες που λαμβάνουν μέρος στην Ελληνική Επανάσταση εντός αυστηρά περιχαρακωμένων εθνικών και πολιτισμικών ορίων και όχι ως σύγχρονοι «μαχητές της ελευθερίας» με κοινές διαδρομές και ιδανικά. Θα επιχειρήσουμε εδώ την επισκόπηση ορισμένων βασικών όψεων του Φιλελληνισμού ως διεθνικού κινήματος και σε συνάρτηση με τον ρόλο που έπαιξε στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας για τον ελληνικό Αγώνα. Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις τύπους του διεθνούς ενδιαφέροντος για τον ελληνικό Αγώνα για την Ανεξαρτησία: α) τη στράτευση των αλλοδαπών αξιωματικών που ήρθαν να πολεμήσουν στην Ελλάδα, β) την ανθρωπιστική δράση ευρωπαϊκών και αμερικανικών φιλανθρωπικών επιτροπών για τη συλλογή χρημάτων και προμηθειών προς ενίσχυση του ελληνικού πληθυσμού, γ) τη χρηματοπιστωτική δραστηριότητα τραπεζιτών, επενδυτών και κερδοσκόπων που έσπευσαν να χορηγήσουν δάνεια υψηλού κινδύνου αλλά εξαιρετικά κερδοφόρα, και δ) την κρατική επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, φανερή και δημόσια μετά τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου το 1827 αλλά και κεκαλυμμένη αρκετά

νωρίτερα. Σκοπός μας είναι να διερευνήσουμε την ισχυρή αλληλεγγύη που επιδεικνύει η δυτική κοινή γνώμη προς τους εξεγερμένους Έλληνες κατά την περίοδο της εθνεγερσίας ως αποτέλεσμα αυτής της πολλαπλής λαϊκής δέσμευσης σε διάφορα επίπεδα και να εξετάσουμε το Φιλελληνικό κίνημα στο πλαίσιο των εντάσεων και της δυναμικής των δυτικών κοινωνιών την Εποχή των Επανάστασεων.

Κατσιαρδή-Hering, Όλγα, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Από τις εξεγέρσεις στην Ελληνική Επανάσταση: Οικονομικοπολιτικές πραγματικότητες και ιδεολογικά οράματα μεταξύ των Ελλήνων (από τα τέλη του 18ου αι. έως το 1821)*

Η ανακοίνωση αφορά στην περίοδο των πενήντα χρόνων πριν από το 1821. Ως σημείο αφετηρίας τίθεται η ελληνική εξέγερση το 1770, γνωστή ως ‘Ορλωφικά’, κατά τη διάρκεια του Ρωσο-Οθωμανικού πολέμου 1768-1774. Το οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο διαμορφώθηκε μέσα από το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ευρωπαϊκών ναυτικών δυνάμεων για το εμπόριο της Ανατολικής Μεσογείου και τη δυναμική εμφάνιση της Ρωσίας στο παιχνίδι των ανταγωνισμών μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774). Ο Αυστρο-Ρωσο-Οθωμανικός πόλεμος 1787-1791/2, η έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης το 1789, ο έντονος ανταγωνισμός και οι πολεμικές συρράξεις ανάμεσα στους Ευρωπαίους, κατά ξηρά και θάλασσα, και η εξασθενημένη θέση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όλα οδηγούσαν και σε πολιτικές και οικονομικές αλλαγές στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Εξεγερτικά κινήματα υπό την ηγεσία δυναμικών μουσουλμάνων *ayans* των Ιωαννίνων, της Σκόδρας, του Βιδινίου προκαλούσαν την οθωμανική ισχύ στα Βαλκάνια. Η αυξανόμενη εμπορική δύναμη των Ελληνορθοδόξων ήταν ακόμη μια πραγματικότητα. Εμπορικά δίκτυα συνέδεαν όλες τις οθωμανικές επαρχίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με τις εμπορικές παροικίες της Ελληνικής Διασποράς στην Κεντρική/Δυτική Ευρώπη και στη Ρωσία. Κέντρα παιδείας άκμαζαν σε αυτές τις παροικίες· επιστημονικά βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά εκδίδονταν στην ελληνική γλώσσα· ακολούθησε ώσμωση σύγχρονων πολιτικών ιδεών. Δια μέσου αυτής της ώσμωσης και δια μέσου των πολιτικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων προέκυψαν και διάφορα σχέδια με αίτημα την απελευθέρωση και με τη βοήθεια των Ευρωπαίων (ιδίως των Γάλλων και των Ρώσων). Η πτώση της Βενετίας και οι συνέπειες επί των Ιονίων νήσων στο γύρισμα του 18ου αι. οδήγησαν στην εγκαθίδρυση της ημι-αυτόνομης Επτανήσου Πολιτείας, 1800-1807, και την επιβολή νέων κυριαρχιών (ρωσικών, γαλλικών, αγγλικών) επί των νήσων. Το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 19ου αι. γνώρισε την ανάδειξη μιας λίγο έως πολύ ώριμης ιδεολογίας για απελευθέρωση ανάμεσα στους Έλληνες με βάση τις ‘ιδιες’ δυνάμεις. Πολιτικοί οραματισμοί για το έθνος, την πατρίδα, την ελευθερία διαδόθηκαν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και προετοίμασαν τον δρόμο για την έκρηξη της Επανάστασης το 1821.

Κιτρομηλίδης, Πασχάλης, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Ο Ελληνικός Κόσμος στην Εποχή των Επανάστασεων*

Παπαγεωργίου, Κωνσταντίνος, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Ιδεώδη Ελευθερίας στην Ελληνική Επανάσταση και ο πολιτικός λόγος της Νεωτερικότητας*

Οι πολιτικές, αλλά και οι εθνικές επαναστάσεις είναι, κατά κανόνα, θεμελιωμένες πάνω σε ορισμένα εμβληματικά ιδεώδη, τα οποία λειτουργούν αρχικά ως κίνητρα της επαναστατικής δράσης και εν τέλει τους προσδίδουν νομιμότητα. Στις κοινωνικές και πολιτικές επαναστάσεις ιδίως, είναι συζητήσιμο εάν και κατά πόσο το σχήμα των πραγμάτων που αναδύονται εν τέλει από αυτά αντιστοιχεί στα πρωταρχικά εμβληματικά ιδεώδη. Για τις εθνικές επαναστάσεις, όπως η Ελληνική Επανάσταση, το ζήτημα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο στον βαθμό που τα εμβληματικά ιδεώδη, όπως η ελευθερία, όχι μόνο παρέχουν την αιτιολόγηση της ίδιας της επαναστατικής πράξης, αλλά παρέχουν επίσης την κανονιστική θεμελίωση του πολιτικού αυτοπροσδιορισμού και της ανεξάρτητης κρατικής υπόστασης που αναζητά ένας λαός. Σε αυτή την ανακοίνωση προτείνουμε την εξέταση των αναγνώσεων της έννοιας της ελευθερίας που διαδραμάτισαν αποφασιστικό ρόλο κατά την Ελληνική Επανάσταση, την ανίχνευση των απαρχών τέτοιων ιδεών στις φιλοσοφικές και πολιτικές ιδέες του Διαφωτισμού (καθώς και του αντι-Διαφωτισμού), και τις εκκλήσεις που έγιναν σε αυτές από τους πρωταγωνιστές της Επανάστασης.

Portillo Valdés, José Maria, University of the Basque Country, *Ελλάδα, Ισπανία και η θεωρία της χειραφέτησης κατά τον πρώιμο ευρωπαϊκό φιλελευθερισμό*

Μετά την κρίση της Ισπανικής μοναρχικής Αυτοκρατορίας το 1808, η ιδέα της χειραφέτησης αποδείχθηκε μια χρήσιμη έννοια για την ερμηνεία των επιπτώσεών της. Μολονότι περιορισμένος από μια Καθολική κουλτούρα, ο πρώιμος ισπανικός και ισπανοαμερικανικός συνταγματισμός ενσωμάτωνε μια θεωρία της χειραφέτησης που επηρέαζε τόσο τα έθνη όσο και τους πολίτες. Από τα 1820, η γοητεία της Ελληνικής Επανάστασης και του Αγώνα της Ανεξαρτησίας δημιούργησε ένα νέο σενάριο, το οποίο εκλήφθηκε αμέσως ως μια πρόσθετη περίπτωση για την διεύρυνση και σύγκριση της θεωρίας της χειραφέτησης. Αυτή η ανακοίνωση θα διερευνήσει τη σκέψη του Dominique Dufour de Pradt, του Γάλλου διανοητή που στοχάστηκε διεξοδικά επί των δύο περιπτώσεων.

Rao, Anna Maria, Università degli Studi di Napoli Federico II, *Οικονομικά συμφέροντα και πολιτικές ειδήσεις στην αλληλογραφία των Νεαπολιτάνων προξένων στην Ελλάδα.*

Η προξενική αλληλογραφία έχει προσελκύσει αυξημένη ακαδημαϊκή προσοχή τα τελευταία χρόνια, ως μεσολαβητική στην κυκλοφορία πληροφοριών από μια χώρα στην άλλη. Όπως είναι γνωστό, οι πρόξενοι δεν ήταν διπλωματικοί αντιπρόσωποι. Είχαν πάνω απ' όλα καθήκον να παρέχουν νομική προστασία στους υπηκόους της χώρας τους και να συλλέγουν πληροφορίες που θα μπορούσαν να ευνοήσουν τα οικονομικά της συμφέροντα και τις συναλλαγές. Ωστόσο, αποτελούσαν συχνά πολύτιμες πηγές πληροφοριών και από πολιτική σκοπιά. Στην ανακοίνωση λαμβάνεται υπ' όψη η αλληλογραφία των Νεαπολιτάνων προξένων προς τη Νάπολη, και ιδίως αυτή του Rocco Martuscelli, προξένου στο Ναύπλιο στα 1830. Από Γαλλίδα μητέρα, την οποία νυμφεύθηκε ο πατέρας του, Domenico, κατά τη διάρκεια της εξορίας του στη Γαλλία μετά την πτώση της Νεαπολιτάνικης Δημοκρατίας το 1799, ο Martuscelli ήταν ο πρώτος γενικός πρόξενος του Βασιλείου των Δύο Σικελιών στο Βασίλειο της Ελλάδας και, αργότερα, ήταν επίσης ο πρώτος Νεαπολιτάνος πρόξενος στις Ηνωμένες Πολιτείες. Γιος ενός πατριώτη του 1799, η μαρτυρία του για τα γεγονότα του μεσογειακού φιλελευθερισμού του πρώιμου 19ου αιώνα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Scalora, Francesco, University of Padova and CHS in Greece Harvard University, *«Che dura prova è tentar di greca aquila il dorso». Ο Ελληνικός Αγώνας για την Ανεξαρτησία και η απήχυσή του στη σικελιανή κουλτούρα του 19ου αιώνα*

Ο ελληνικός Αγώνας για την Ανεξαρτησία υποστηρίχθηκε εξ αρχής από ένα ζωνρό κύμα ευρωπαϊκής αλληλεγγύης. Η φιλελληνική συμπάθεια εκδηλώθηκε με ποικίλους τρόπους και είχε πραγματική επίδραση στην πολιτική και πολιτισμική σφαίρα διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις στράφηκαν σταδιακά προς τον ελληνικό κόσμο που επαναστατούσε. Η Ιταλία προσφέρει μια προνομιακή οπτική γωνία για την κατανόηση του δυναμισμού του φιλελληνισμού στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. Συγκεκριμένα, η ανάλυση της σικελικής περίπτωσης προσφέρει τη δυνατότητα να μελετηθεί η σταδιακή ιδεολογική προσαρμογή και η πολιτική εξέλιξη του φιλελληνικού λόγου. Μέσω της λεπτομερούς εξέτασης του σικελικού περιοδικού Τύπου και διαφόρων ειδών δημοσιεύσεων που εκδόθηκαν στο νησί κατά τον 19ο αιώνα, ξεπροβάλλουν σαφώς οι τρόποι και τα επίπεδα πρόσληψης της Ελληνικής Επανάστασης από τη σικελική κουλτούρα και κοινή γνώμη, από τον δυναμισμό των πρώτων χρόνων της ελληνικής εξέγερσης μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα. Η Ελληνική Επανάσταση αποτέλεσε ένα παράδειγμα προς μίμηση. Πρώτον, οι αναφορές στον ελληνικό Αγώνα πρέπει να μελετηθούν σε σχέση με το ιδιαίτερο τοπικό συγκείμενο της Σικελίας, όπως και με το αντι-Βουρβωνικό και αντι-Ναπολιτάνικο αίσθημα που χαρακτήριζε τον σικελικό πολιτικό βίο κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα. Δεύτερον, οι αναφορές στον ελληνικό Αγώνα πρέπει να αποτιμηθούν σε σχέση με το ευρύτερο πολιτισμικό, πολιτικό και κοινωνικό κίνημα που υποστήριζε την Ιταλική Ενοποίηση.

Šedivý, Miroslav, Institute of Historical Sciences, University of Pardubice, *Η Αυστρία και οι επαναστάσεις στα 1820: Ανάμεσα στην κληρονομιά του Συνεδρίου της Βιέννης και την πολιτική αλλαγή*

Η στάση της Αυστρίας απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση για μεγάλο χρονικό διάστημα έχει παρουσιαστεί ως μια μαυρόασπρη ιστορία, με αυτή τη μεγάλη δύναμη να απεικονίζεται κυρίως υπό αρνητικό φως. Η πολιτική της Αυστρίας απέναντι στους επαναστάτες εκτιμάται συνήθως ως αντιδραστική, καταπιεστική, αντεθνική και αντι-ανθρωπιστική. Μια παρόμοια εκτίμηση έχει υιοθετηθεί και για τις πολιτικές της προς τα επαναστατικά κινήματα σε άλλες περιοχές της Ευρώπης. Άξιζε στην Αυστρία και τον

Καγκελάριό της, τον Μέτερνιχ, μια τέτοια μονόπλευρη απεικόνιση του ρόλου τους στο αφήγημα ή μήπως θα ήταν μια αναθεωρητική προσέγγιση εφαρμόσιμη στην περίπτωση τους; Η κύρια στόχευση αυτής της ανακοίνωσης είναι να προτείνει μια κατάλληλη απάντηση σε αυτό το ερώτημα, μέσω της επαναξιολόγησης του χειρισμού της Ελληνικής Επανάστασης από την Αυστρία εντός του ευρύτερου πλαισίου της στάσης της απέναντι στην πολιτική αντιπαράθεση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Θα εστιάσει ιδιαίτερα στον κύριο διαμορφωτή της εξωτερικής πολιτικής της, τον πρίγκιπα φον Μέτερνιχ, και στον τρόπο που οι απόψεις και οι δράσεις του επηρεάστηκαν από την προσωπική του εμπειρία της Γαλλικής Επανάστασης και των Ναπολεόντειων Πολέμων, την αφοσίωσή του στο μετα-ναπολεόντειο σύστημα κρατών, καθώς και τη γεωπολιτική του σύλληψη της Βαλκανικής Χερσονήσου, την εσωτερική κατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την πολυσυζητημένη ανθρωπιστική διάσταση της ελληνικής εξέγερσης και, τέλος, το φιλελληνικό κίνημα στην ευρωπαϊκή κοινωνία.

Σειρηνίδου, Βάσω, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, *Το άγρυπνο μάτι της Επανάστασης: Η δημόσια ασφάλεια και η συγκρότηση της αστυνομίας κατά την Ελληνική Επανάσταση*

Ως έκφραση του κρατικού μονοπωλίου στη βία, το οποίο προηγουμένως νέμονταν περισσότεροι διαχειριστές (τοπικοί άρχοντες, κοινότητες, ιδιώτες κλπ) και ως εκτελεστικό όργανο επιφορτισμένο με την επιβολή της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, η σύγχρονη ιδέα της αστυνομίας υπήρξε σε μεγάλο βαθμό προϊόν της εποχής των επαναστάσεων. Γνήσιο τέκνο της εποχής της, η Ελληνική Επανάσταση ενέταξε τη δημιουργία αστυνομίας μεταξύ των πολιτικών της προτεραιοτήτων και προχώρησε στην ίδρυση Υπουργείου Αστυνομίας και τη δημιουργία αστυνομικών αρχών σε όλες τις επαρχίες της επαναστατημένης επικράτειας. Μετατοπίζοντας την έμφαση από την εμβρυακή οργανωτική δομή της νεαρής αστυνομίας, στις αρμοδιότητες που αυτή ανέλαβε, στις τεχνικές που εφάρμοσε και στην κοινωνική της υποδοχή, η ανακοίνωση τονίζει τη σημασία της επαναστατικής περιόδου για την ανάδειξη της αστυνομίας σε νέο συντελεστή στη διαχείριση των διαπροσωπικών συγκρούσεων και της δημόσιας τάξης, δίπλα ή στη θέση, των παραδοσιακών μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου. Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη αντίστοιχες διαδικασίες σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο, η ανακοίνωση υποστηρίζει ότι η πυκνή σε πολιτικά και πολεμικά γεγονότα επαναστατική περίοδος ήταν καθοριστικής σημασίας για την εφαρμογή πρακτικών και τεχνικών διακυβέρνησης και ελέγχου πληθυσμών, καθώς και για τη συσσώρευση τεχνογνωσίας «υψηλής» αστυνόμευσης.

Χαρλαύτη, Τζελίνα, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Διευθύντρια του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών του Ελληνικού Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (FORTH), **Γαλάνη, Κατερίνα**, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, μεταδιδακτορική Ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών του Ελληνικού Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (FORTH), *Η θάλασσα και η συγκρότηση έθνους-κράτους: Ανάμεσα σε ένα ιδιωτικό, κουρσάρικο και «πειρατικό» εμπορικό ναυτικό και έναν επαναστατικό εθνικό στόλο, 1821-1829*

Την παραμονή της Ελληνικής Επανάστασης, Έλληνες, όπως και Οθωμανοί, Ιόνιοι, Ρώσοι ή άλλοι υπήκοοι είχαν στην κατοχή τους τον μεγαλύτερο στόλο της Ανατολικής Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας και ήταν οι κύριοι μεταφορείς αγαθών από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στη Δυτική Μεσόγειο και τη Βόρεια Ευρώπη. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, μια αυτοκρατορία της ενδοχώρας, βασιζόταν στους μη-μουσουλμάνους υπηκόους της για το θαλάσσιο εμπόριο και την επάνδρωση του Ναυτικού της. Η Υψηλή Πύλη υποστήριζε ενεργά την οικονομική ανάπτυξη των μη-μουσουλμάνων υπηκόων της από τον ύστερο 18ο αιώνα, για να περιορίσει την επιρροή των ευρωπαϊκών κρατών στην εγχώρια αγορά της και να προωθήσει το οθωμανικό εμπόριο. Οι φορείς αυτών των θαλάσσιων δραστηριοτήτων ήταν κυρίως οι Έλληνες. Η άμεσα συνδεδεμένη με τις ελληνικές διασπορικές κοινότητες ναυτιλία στις πόλεις-λιμάνια της Ευρώπης, πέραν της οικοδόμησης ενός επιχειρηματικού συστήματος μεταφοράς φορτίων από την Ανατολή στη Δύση, μετέφερε επίσης, αντίστροφα, επαναστατικές ιδέες. Ως προς τη σημασία των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων κατά την Ελληνική Επανάσταση, η υπάρχουσα βιβλιογραφία έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της στην συμμετοχή τριών νησιών για τη διαμόρφωση του πρώτου ελληνικού Ναυτικού: την Ύδρα, τις Σπέτσες και τα Ψαρά. Η παρούσα μελέτη, αποτέλεσμα τριετούς έρευνας στα ελληνικά και ευρωπαϊκά αρχεία, αποκαλύπτει δύο στάδια στη διαμόρφωση του ελληνικού Ναυτικού και μια τριαδική δραστηριότητα σε σχέση με τη θάλασσα. Κατά τη πρώτη της φάση, από το 1821 έως το 1825, το ελληνικό «Ναυτικό» ήταν ένας ιδιωτικός επαναστατικός εθνικός στόλος αποτελούμενος από 50-60 σκάφη μεταφοράς φορτίου, από περισσότερα των δέκα νησιών και παράκτιων κωμοπόλεων το 1821. Κατά τη δεύτερη φάση του, από το 1826 και έπειτα, η προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση χρηματοδοτούσε την αγορά πλοίων προκειμένου να δημιουργήσει το Εθνικό Ναυτικό της. Πέραν της δημιουργίας Εθνικού Ναυτικού περίπου 50-60 σκαφών, η

κύρια δύναμη των επαναστατών στη θάλασσα ήταν ένας κουρσάρικος ή/και πειρατικός στόλος των περίπου 900 μεγάλων εμπορικών σκαφών, τόσο στο Αιγαίο όσο και στο Ιόνιο, που λειτουργούσε ως εμπόλεμος, προμηθευτικός και οικονομικός αρωγός. Εν τω μεταξύ, τα ιονικά σκάφη υπό βρετανική ή άλλες ευρωπαϊκές σημαίες λειτουργούσαν ως επικουρικός εμπορικός στόλος που ασχολούνταν με το διεθνές εμπόριο, τροφοδοτώντας επίσης τις εξεγερμένες περιοχές. Αυτό που αποκαλύπτουν τα αρχεία είναι πως το νόμιμο και παράνομο θαλάσσιο εμπόριο χρηματοδότησε τον πόλεμο στη θάλασσα και συνεισέφερε στη δημιουργία του Ελληνικού Βασιλείου.